

İmam Hasan'ın İlmî Mirası

Dr. Ramazan Muhammedî

Giriş

İmam Hasan (a.s), babası İmam Ali (a.s) ve dedesi Resulullah (s.a.a) gibi ilkelere bağlı prensipli bir önderdi. Onun önderlik görevlerini, şu geniş anlamlı ve çok yönlü cümlede özetleyebiliriz: “Allah’ın emri uyarınca rehberlik etme.”

Bu görevin dayanağı da şu ayeti kerimedir:

“Onları emrimiz uyarınca insanları doğru yola ileten önderler yaptık. Onlara yararlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar bize kulluk eden kimselerdi.”¹

“Allah’ın emri uyarınca rehberlik etme” fonksiyonu; şeriatı açıklamakta, Kur’ân’da ve yüce Peygamberimizin (s.a.a) sünnetinde yer alan genel veya mutlak hükümlerin ayrıntılı biçimde sunulmasında ortaya çıktığı gibi, Kur’ân’ı tefsir etmekte ve Resulullah’ın (s.a.a) amaçlarının açıklamasında tecelli eder.

Bu görevin bir başka tecelli alanı ise, ilâhî hükümlerin Müslüman ümmet arasında uygulanmasını sağlama, şeriatı ve ilâhî nasları, saptıranların ve sapanların yeltenecekleri tahriflerden ve yozlaşmalardan koruma alanıdır.

İslâm’ın ortaya koyduğu devrim, sosyal veya ekonomik olmaktan önce kültürel bir devrimdir. Buna göre Ehli Beyt İmamları’nın kendilerini ümmeti eğitmeye, onun risalet kavramlarına ve değerlerine ilişkin kültürel bilincini geliştirmeye adanmalarında şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü onlar başta gelen görevlerini ilâhî risaletin ve Peygamber’in (s.a.a) hedeflerini açıklayan Kur’ân ayetlerinden hareketle eğitim ve bilinçlendirme olarak görüyorlar. O Peygamber ki, İmam kendisini onun uzantısı ve bu Peygamber’in gayretleri sonucu oluşan risalet, ümmet ve devlet gibi fidanların özenli koruyucusu olarak görür.

¹ Enbiyâ, 73

Nitekim yüce Allah risaletin hedeflerini ve Peygamber'in (s.a.a) görevlerini açıklayan şu ayetinde şöyle buyuruyor:

“O, onlara Allah’ın ayetlerini okur, onları kötülüklerden arındırır, onlara Kitab’ı ve hikmeti öğretir.”²

İmam Hasan (a.s) her ne kadar dinî ve ilkesel sebepler yüzünden halifelikten feragat etti ise de meydanı ve Peygamberimizin (s.a.a) miras birikimini cahiliye artıklarının ellerinde yağmalanmaya bırakmadı. Tersine, üzerine devletin oturacağı ve şeriatın hükümlerinin uygulanmasına zemin oluşturacak bir altyapıyı, eğitim yolu ile geliştirmeye kendini verdiğini görüyoruz.

İmam Hasan (a.s), İslâm ümmetine sunduğu belgeler aracılığı ile zengin bir ilmî ve fikrî miras bıraktı. Bu belgeler; konuşmalar, vasiyetler (tavsiyeler), tartışmalar, mektuplar ve çeşitli bilgi dallarında söylenmiş hadisler şeklinde bize ulaşmıştır. Bu belgeler, İmam Hasan'ın (a.s) farklı türlerdeki ilgi ve gayretlerini, bilgi birikiminin geniş çaplılığını ve İslâm ümmetinin o günlerde yaşadığı fitne ve felâketler ile dolu dönemin gereklerini nasıl enine boyuna kavradığını ortaya koyuyor. Bu öyle bir dönemdi ki, Allah'ın gözetimine ve yönlendirmesine mazhar olanlar dışında kalanların çok az bir bölümü, onun özel niteliklerinin ve gereklerin bilincine varabilmişti.

Şimdi İmam'ın ilmî çalışmalarından bazı örnekleri gözler önüne sereceğiz, onun dilinde beliren ve belâgatlı üslubu ile ifade ettiği veya öğrencileri ile dostlarına yönelik eğitici faaliyetlerine yansıyan kavramlardan ve ideal değerlerden bir demet seçeceğiz.

İlim ve Akıl Hakkındaki Sözleri

1- İmam Hasan (a.s) ilim öğrenmeyi teşvik etme, nasıl öğrenileceği ve nasıl geliştirileceği hususunda şöyle buyurmuştur:

- İlmî öğrenin. Sizler bugün toplumunuzun küçükleri, fakat yarının büyüklerisiniz. Aranızda öğrendiklerini ezberlemeyenler onları yazsınlar.³
- Güzel soru sormak ilmin yarısıdır.⁴
- Başkalarına öğret ve başkalarının bildiklerini öğren. Böylece ilmini kesinlik düzeyine çıkarılmış (sağlamlaştırmış) ve bilmediklerini öğrenmiş olursun.⁵
- İlim, öğrenenlerin mazeretini ortadan kaldırdı, geçersiz kıldı.
- Kesin bilgi (yakın), selâmetin sığınağıdır.
- Size Allah'tan korkmayı ve sürekli düşünmeyi tavsiye ederim. Çünkü düşünmek, bütün iyiliklerin anası ve babasıdır.⁶

² Cuma, 2

³ Fusulu'l-Muhimme, İbn Sabbağî'l-Maliki, 142

⁴ Nuru'l-Ebsar, 110

⁵ el-Eimmetu'l-İsna Aşer, 37

⁶ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/343/346

2- Akıl, ilmin temel dayanağıdır. Bu yüzden İmam Hasan (a.s) akli bilimsel gerekleri ve sonuçları aracılığı ile ve insanı kemale erdirmeye konusundaki önemini ve rolünün çapı açısından tanımlayarak şöyle buyurdu:

- Akıl, gözetilmesini istediğin her şeyi kalbin korumasıdır.⁷
- Edebi olmayanın akli, kıskançlığı olmayanın sevgisi, dini olmayanın hayâsı yoktur. Akıl başta gelen göstergesi insanlarla iyi geçinmektir. İki dünyanın mutluluğu, akıl ile elde edilebilir; kimin akli yoksa her ikisinden mahrum kalır.
- Akıl, kendisinden öğüt almak isteyeniyi aldatmaz

Kur'ân Hakkındaki Sözleri

1- İmam Hasan (a.s) Kur'ân'ın mahiyetini, risaletini, hedeflerini, faziletini ve zengin hazinesinden nasıl yararlanılacağını açıklamak üzere şöyle buyurdu:

- Bu Kur'ân'da ışık saçan yıldızlar ve gönüllere şifa vardır. Buna göre gezginler onun ışığı ile gezsinler ve sıkıntı içindekiler kalplerini onunla dizginlesinler. Çünkü düşünmek, basiretli kalbin hayatıdır. Tıpkı karanlıkta yürüyenlerin, aydınlatan kaynaktan ışık alarak yürümeleri gibi.⁸
- Bu dünyada şu Kur'ân'dan başka bir eser kalmadı. Onu önder edinin. Kur'ân'a en lâyük olanlar, onu ezberlemiş olmasalar bile onunla amel edenlerdir. Buna karşılık ona en uzak olanlar, onu okusalar da onunla amel etmeyenlerdir.⁹
- ...Kesin olarak bilin ki, sizler hidayetini niteliğini bilmedikçe takvayı bilemezsiniz. Kur'ân'a sırt çevirenleri tanımadıkça onun sağlam ipine/ahdine sarılamazsınız. Kitab'ı tahrif edenleri tanımadıkça da onu hakkıyla okuyamazsınız. Bunları bildiğiniz zaman ancak bidatleri ve zorlamaları (din adına çıkarılan yersiz çetinlikleri) bilirsiniz, Allah'a yönelik iftiraları ve helâk olanların nasıl helâke düştüğünü görürsünüz. Bilmezler sakinizi cahilliğe sürüklemesinler. Bu bilgiyi (Kur'ân'ın ilmini, hak ve batılın teşhisini), ehil olanlar nezdinde arayın, ehilinden isteyin. Çünkü onlar, aydınlatıcı nurlar ve uyulmaya lâyük olan önderlerdir. İlim onlarla yaşar ve hayat kazanır, cehalet de onların vâsıtasıyla yok olup ortadan kalkar.¹⁰
- ...Kur'ân'da her şeyin ayrıntılı bilgisi vardır. Ona önünden veya arkasından batıl sokulamaz. O her şeyde dayanaktır. Biz onun tefsirinde yanılmayız. Tersine, onun gerçeklerini kesinliğe kavuştururuz. Buna göre bize itaat edin. Çünkü bize itaat etmek, Allah'a, Peygamber'e ve ululemre itaatle bir arada mütalâa edildiği (ve bu üç itaat yan yana zikredildiği) için farzdır..

⁷ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/357

⁸ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/346/347; Keşfi'l-Ğümme ve İrşadu'l-Gulub'dan naklen.

⁹ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/346/347, Keşfi'l-Ğümme ve İrşadu'l-Gulub'dan naklen.

¹⁰ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/360, Tuhefu'l-Ukul'dan naklen.

2- Tarihçiler, İmam Hasan'ın (a.s) Kur'ân tefsiri ile ilgili açıklamalarından örnekler rivayet etmişlerdir. Şimdi bu örneklerden birini sunuyoruz:

Bir gün adamın biri: **“Şahitlik edene ve şahitlik edilene yemin olsun ki...”**¹¹ ayetinin tefsirini öğrenmek için Peygamberimizin (s.a.a) meşicidine geldi. Etrafları kalabalık insanlar tarafından sarılan üç kişi gördü. Her biri, çevresindekilere Peygamberimizden (s.a.a) işittiği sözleri naklediyordu. Adam bu üç kişiden birine ayetteki “şahitlik eden” ile “şahitlik edilen”den ne kastedildiğini sordu. Bu kişi: “Şahitlik edenden maksat cuma günü, şahitlik edilenden maksat ise Arefe günüdür.” dedi. Aynı soruyu diğerine sordu. O da şahitlik edenden cuma gününün ve şahitlik edilenden Kurban Bayramı gününün kastedildiğini söyledi. Adam aynı soruyu üçüncü kişiye sorunca şu cevabı aldı: “Şahitlik edenden maksat Resulullah (s.a.a) ve şahitlik edilenden maksat kıyamet günüdür. Çünkü yüce Allah: **‘Ey Peygamber, biz seni şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.’**¹² Ve kıyametle ilgili olarak da: **‘Herkes o günün şahidi olacaktır.’**¹³ buyuruyor.” Soru sahibi adam, sorusunu sorduğu ilk kişinin kim olduğunu sordu. Kendisine, “Abdullah b. Abbas” cevabı verildi. Sorusunu yönelttiği ikinci kişinin kim olduğunu sordu. “Abdullah b. Ömer” karşılığını aldı. Üçüncü kişinin kim olduğu sorusuna ise, “Hasan b. Ali b. Ebu Talib” karşılığını aldı.¹⁴

İmam Hasan'ın (a.s) konuşmalarını ve vaazlarını inceleyenler, Kur'ân ayetlerinin nasıl isabetli şekilde delil ve tanık gösterildiklerini somut olarak görürler. Bu da bize onun Kur'ân ayetlerinin maksatlarını, sırlarını ve gizli anlamlarını ne kadar derinliğine kavradığını kanıtlar. İlerde aktaracağımız sözleri içindeki bu tür örnekleri göreceğiz.

Peygamberimizin Hadisleri ve Davranışlarıyla İlgili Sözleri

İmam Hasan (a.s), Peygamberimizin (s.a.a) hadislerini, uygulamalarını ve ahlâkî erdemlerini yaymaya büyük bir önem verdi. Şimdi onun, dedesinden rivayet ettiği hadislerden bazı seçmeler sunuyoruz:

- Mağfireti/günahların bağışlanmasını gerektiren hususlardan biri, Müslüman kardeşinin kalbine sevinç aşlamandır...
- Ey Müslüman, bana üç şeyi garanti et, sana cenneti garanti edeyim: Eğer sen Allah'ın sana Kur'ân'da neleri farz ettiğini bilirsen, insanların en çok ibadet edeni olursun. Eğer payına düşen rızkla yetinirsen, insanların en zengini olursun. Eğer Allah'ın haram kıldığı şeylerden kaçınırsan, insanların en muttakisi olursun...
- Kim sabah namazını kıldıktan sonra güneşin doğuşuna kadar namaz kıldığı yerde otursa, Allah onu cehennem ateşinden korur.
- Nerede olursanız olun, bana salâtü selâm getirin. Çünkü sizin salâtü selâmlarınız bana ulaşır.

¹¹ Burûc, 3

¹² Ahzâb, 33

¹³ Hûd, 103

¹⁴ Hayatü'l-İmami'l-Hasan, 1/362; el-Fusulu'l-Muhimme, İbn Sabbağ el-Malikî, s. 160'dan naklen.

• Bir gün Peygamberimize (s.a.a) bir kadın geldi. Yanında iki oğlu vardı. Resulullah'tan yiyecek istedi. O da kadına üç hurma verdi. Kadın iki oğluna birer hurma verdi. Çocuklar hurmaları yedikten sonra annelerine baktılar. Bunun üzerine kadın elindeki hurmayı ikiye bölerek her bir parçayı bir oğluna verdi. Bunu gören Peygamber (s.a.a): “*Oğullarına gösterdiği merhametten dolayı Allah ona rahmet etsin.*” buyurdu.

•Peygamberimiz dualarının birinde şöyle dedi:

“Allah'ım, ayak sürçmelerimi bağışla. Korktuğumdan emin eyle. Bana karşı haddi aşanların hakkından gel. Bana zulmedene karşı yardımcım ve destekçim ol. Ondan intikam aldığına bana göster.”

Hz. Peygamber'in (s.a.a) uygulamalarına ve ahlâkî erdemlerine gelince, İmam Hasan (a.s) bunları yaymaya çok önem verirdi. Bu husustaki bilgilerin bir bölümünü, Peygamberimizin (s.a.a) üvey oğlu, Fatma'nın anadan kardeşi ve kendisinin dayısı olan Hind b. Ebu Hale etTemimî'den ediniyordu. Çünkü bu zat Peygamberimizin (s.a.a) kişisel özellikleri ile ahlâkî erdemlerini bütün incelikleri ile tanımlıyordu. Peygamberimizin (s.a.a) konuşma tarzını anlatırken söylediklerinin bazıları şöyledir:

Peygamber (s.a.a) devamlı üzgündü. Sürekli düşünürdü. Hiç rahat halde olmazdı. Gerek-siz yere konuşmazdı. Suskunluğu uzun sürerdi. Sözlerinin başlangıcı ve sonu çarpıcı ve net olurdu. Artığı, eksiği olmayan kapsamlı geniş anlamlı cümlelerle konuşurdu. Kabalık ile gevşeklik arasında yer alan yumuşak bir tutuma sahipti. Az bile olsa minneti (nimeti) yüceltirdi. Hiçbir minneti (nimeti) kötülemezdi. Tadılacak (yenecek) bir şeyi ne kötüler ne de överdi. Dünya ve dünya için olup bitenler onu öfkelen-dirmezdi. Ama hak çiğnendiği zaman onu hiç kimse tanıyamaz olurdu, hakkı zafere ulaştırıncaya kadar öfkesini hiçbir şey dindiremezdi. Eliyle bir şeye işaret ederken, elinin tamamıyla işaret ederdi. Bir şeye şaşır-dığı zaman elinin tersini çevirirdi. Konuşurken parmaklarını birleştirir ve sağ ayası ile sol elinin başparmağının içine vururdu. Kızdığında yüz çevirir ve ciddileşirdi. Sevindiğinde ise gözünü yumardı. Gülmesi çoğunlukla gülümseme, tebessüm şeklinde olurdu. Gülüm-serken inci gibi parlayan dişleri görünürdü...

İmam Hasan (a.s), Peygamberimizin (s.a.a) uygulamalarını ve hayat tarzını tespit et-meye çok önem vermişti. Bu husustaki bilgileri, babası Ali Murtaza'dan (a.s) öğrenmeye çalıştı. Çünkü babası, Peygamberimizin (s.a.a) evlâtlığı, öğrencisi, damadı, kardeşi, risa-let yükünü taşıma işindeki ortağı idi. Resulullah (s.a.a) peygamber olmadan önce ve ve-fat edinceye kadar, İmam Ali (a.s) hep onunla birlikte olmuştu. Bu yüzden İmam Hasan, babasından Peygamberimizin (s.a.a) tutum ve davranışlarını kendisine tanıttasını istedi. İmam Ali (a.s) de ona, Peygamberimizi (s.a.a) örnek almak isteyen Müslüman bir kimse için eksiksiz bir yol içeren bir cevap verdi. İmam Ali (a.s) bu hususta şunları söyledi:

Peygamberimiz (s.a.a) evine varınca zamanını üçe ayırırdı. Bir bölümünü Allah için, bir bölümünü ailesi için, bir bölümünü de kendisi için kullanırdı. Sonra kendisi için ayırdığı zaman dilimini kendisi ile insanlar arasındaki görüşmelerde değerlendirirdi. Bu zama-nını seçkinler aracılığı ile halkın bütünü için harcardı, onlardan hiçbir şey esirgemezdi.

Ümmete harcadığı zaman diliminde Peygamber'in (s.a.a) izni ile fazilet ehli diğerlerine tercih edilirdi. Bu zamanını ziyaretçilerinin fazilet derecelerine göre bölüştürdü. Bu ziyaretçilerden kiminin bir, kiminin iki, kiminin ise çok sayıda ihtiyacı olurdu. Onlarla karşılıklı şekilde meşgul olurdu. Onları, kendilerinin ve ümmetin meseleleri ve haberleri içinde kendilerine en gerekli ve yararlı olanlarla ilgilendirirdi. Kendilerine: "Söylediklerimi burada olanlar, burada olmayanlara ulaştırınlar. İhtiyacını ulaştırma gücünde olmayanların ihtiyaçlarını bana ulaştırın. Kim ihtiyacını bir yetkiliye ulaştıramayanın ihtiyacını o yetkiliye iletirse, Allah kıyamet günü onun ayaklarını sabit kılar." derdi. Yanında sadece bu gibi şeylerden söz edilirdi, hiç kimseden bundan başkasını kabul etmezdi. Ziyaretçiler yanına istek sahibi olarak girer, mutlaka memnun olarak dağılır ve başkalarına da yön verecek kimseler olarak çıkarlardı...

İmam Hasan (a.s) diyor ki:

Babama Peygamberimizin (s.a.a) konuşma tarzını sorduğumda, bana şöyle cevap verdi: "Resulullah konuşmaktan kaçınırdı. Sadece insanlara yardım edecek, onları birleştirecek ve ayrılığa düşürmeyecek (bir rivayete göre de nefretlerine yol açmayacak) sözler söylemek için konuşurdu. Her kavmin ileri gelenine saygı gösterir ve onu kavmine önder yapardı. İnsanları kötülüklerden sakındırır, kendisini onlardan korurdu. Bunu yaparken de hiç kimseye yüzünü ekşitmez ve kötü ahlâk sergilemezdi. Sahabîlerini araştırır, durumlarına göz atıp incelerdi. İnsanların durumunu sorardı. İyiyi över, destekler; kötüyü de kötüler, aşağılardı. Tutumu tutarlı idi, değişken değildi. İnsanlar gaflete düşecekler veya yanlış meyledecekler korkusu ile gaflete düşmezdi. Haktan yana kusur etmez, hakkın ötesine geçmezdi. Peşinden gidenler, insanların en iyileri idi. Onun nazarında en faziletlileri, en yaygın şekilde iyiliği tavsiye edenleri idi. Onun nazarında insanların en üstün derecelileri, dayanışma ve destekleme bakımından en iyi derecede olanları idi."

İmam Hasan (a.s) devamla diyor ki:

Babama Peygamberimizin (s.a.a) oturuşunu (ve sohbet meclislerinde nasıl davrandığını) sorduğumda şöyle buyurdu:

"Peygamberimiz her oturuşunda ve her kalkışında mutlaka Allah'ı zikrederdi. Belirli oturma yeri edinmez, sürekli oturma yeri bellemekten başkalarını men ederdi. Bir topluluğun yanına girdiğinde, orda oturmakta olanların en sonunda otururdu. Böyle yapmayı herkese emrederdi. Birlikte oturduğu kişilerin her birine payını verirdi. Onunla birlikte oturanların hiçbiri başkasının kendisinden üstün tutulduğu hissine kapılmazdı. Yanında oturana veya bir isteği için yanına gelene karşı sabırlı davranarak kalkıp gidenin o olmasını sağlardı. Kim ondan bir şey isterse ya istediğini vererek veya tatlı bir sözle kendisine karşılık verirdi. İnsanlara yönelik sadeliği, rahatlığı ve ahlâkı yüzünden herkese baba olmuştu. Herkes onun nazarında hak bakımından eşitti. Onun meclisi yumuşak huyluluk, hayâ, sabır ve güven meclisi idi. Onun yanında sesler yükseltilmez, yakınlar ayıplanmaz ve onların ayak sürçmeleri övülmezdi. Yakın sohbet arkadaşların birbirine karşı eşit olduklarını, orada takva sayesinde birbirlerine üstün saydıklarını, alçakgönüllü olduklarını, büyüklerini sayıp küçüklerine merhametli davrandıklarını, ihtiyaç sahibini kendilerine tercih ettiklerini, garip-leri koruduklarını... görürsün."

İmam Hasan (a.s) diyor ki:

Babama Peygamber'in (s.a.a) sohbet arkadaşları arasında nasıl davrandığını sordum, şöyle buyurdu:

“Resulullah (s.a.a), devamlı sevinçli, yumuşak huylu, cana yakın idi. Katı, sert, bağırıp çağırın, kaba sözlü, ayıplayıcı veya övücü değildi. Hoşlanmadığı şeyin farkında değilmiş gibi davranırdı. Ondand ümit kestirmez, hakkındaki soruları cevaplandırmazdı. İnsanlarla ilgili olarak şu üç şeyden uzak dururdu: Tartışma, çok konuşma ve yararsız sözler söyleme. Ayrıca insanlara şu üç şeyi yapmazdı: Hiç kimseyi kötülemez, ayıplamaz (kabahatini yüzüne vurmaz), tökezlemesini istemezdi (veya ayıbını dışa vurmazdı). Mutlaka sevap kazandıracığını umduğu konuları konuşurdu. O konuşurken, sohbetini dinleyenler başları üzerinde kuş varmış gibi başlarını eğik tutarlardı (pürdikkat onu dinlerlerdi). Ancak o susunca konuşurlardı. Dinleyicileri, yanında tartışmazlardı. Kim söz alırsa, sözünü bitirinceye kadar onu dinlerlerdi. Onun yanındaki konuşmalarının konusu, ilk konuşmalarının konusu idi. Onların güldüklerine güler, şaşırduklarına şaşırırdı. Yabancı birinin konuşmasındaki ve sorusundaki kabalığa sabrederdi. Öyle ki, sahabîleri böylelerinden rahatsız olurlardı da o: “İhtiyaçlı bir kimsenin ihtiyacının karşılanmasını istediğini gördüğünüzde ona yardımcı olun.” derdi. Sadece teşekkür amaçlı yapılan övgüyü kabul ederdi. Hiç kimsenin sözünü haddi aşmadıkça kesmezdi. Haddi aşmanın sözünü de ya men ederek veya ayağa kalkarak keserdi...”

İmam Hasan (a.s) devamla şöyle buyuruyor:

Babama: “Peygamberimizin susması nasıldı?” diye sorduğumda buyurdu ki:

“Resulullah'ın (s.a.a) susması şu dört şey üzerine idi: Yumuşak huyluluk, sakınmak ve tedbir almak, değer vermek, düşünmek. Onun değer vermesi, insanlar arasındaki olaylara bakışını eşit tutma kaygısı ile onların söylediklerini dinlemede görülürdü. (Herkesine eşit gözle bakar, herkesi eşit şekilde dinlerdi.) Düşünmesi, kalıcı olan ile gelip geçici olan üzerine idi. Onun şahsında yumuşak huyluluk, sabırda birleşmişti. Hiçbir şey onu kontrolden çıkarmaz ve metanetini yok edip kararsız düşürmezdi. Sakınma ve tedbirlikte onda şu dört şeyde birleşmişti: İyi işleri yapardı, ona uyulsun diye. Çirkin işleri bırakırdı, ondan uzak durulsun diye. Ümmet için en yararlı olan hakkında görüş edinmeye çalışırdı. İnsanlar için dünya ve ahretini birleştirecek işleri yapardı...”¹⁵

İnanç Üzerine

Tevhid

İmam Ali (a.s), oğlu Hasan'a (a.s) Kûfe mescidinde insanlara konuşma yapmasını emretti. O da minbere çıktı ve şöyle dedi:

Hamd Allah'a mahsustur. O benzetmesiz tek, yaratılmış olmaksızın sürekli var olan, sınırsız olarak duran ve işleri elinde tutan, çabası yaratılan, sonsuz sıfatlanan, sınırsız bilinen ve aziz olandır. Kadimlikte sürekli olan kadimdir. Heybetinden kalpler ürperir. İzzeti

¹⁵ Muvaffakiyyat, 354/359; Ensâbu'l-Eşrâf, 1/390; el-Muhtasarü Fi'ş-Şemâilü'l-Muhammediyye, Tirmizi, 39

karşısında akıllar başlardan gider. Kudreti karşısında boyunlar eğilir. Ceberutunun/Azametinin ulaştığı derece hiçbir insanın kalbinden geçmez. İnsanlar yüceliğinin künhüne varamazlar. Vasıf erbabı kimseler ululuğunun künhünü kapsayamazlar. Âlimler akılları ile O'na ulaşamazlar. Düşünce erbabı O'nun işlere yönelik tedbirlerinin sırlarına eremezler. O'nu en iyi bilen kulu, O'nu sınırlandırarak tavsif etmeyen kimsedir. Gözleri idrak eder, o latif ve her şeyden haberdardır...¹⁶

Bir defasında İmam Hasan'a (a.s) bir adam geldi ve kendisine: "Ey Resulullah'ın oğlu! Bana Rabbini öyle anlat ki, sanki O'nu görüyormuş gibi olayım." dedi. Bunun üzerine başını önüne eğdi. Uzun müddet böyle kaldıktan sonra başını kaldırdı ve adama şu cevabı verdi:

Hamd o Allah'a mahsustur ki, O'nun bilinen bir evveli, nihayeti olan bir sonu, idrak edilen bir öncesi, sınırları olan bir sonrası ve belirlenecek şekilde bir nihayeti yoktur. Somut bir varlık değil ki, parçalara ayrılınsın. O'nda sıfat farklılaşması yok ki, sona ermesi söz konusu olsun. İnsanların akılları, vehimleri, düşünceleri, duyguları, zekâları ve zihinleri O'nun niteliğini kavrayamazlar ki, O'nun hakkında "Ne zaman?, Neden başladı?, Neye zahir oldu?, Nede gizlendi?, Neden terk etti?" diyebilsinler. O, varlıkları yaratırken başlatıcı ve yoktan var edicidir. Yoktan var ettiğinde başlatıcı ve başlattığında yoktan var edendir. İstedliğini yaptı ve arttırmayı istediğini murad etti. İşte âlemlerin Rabbi budur.¹⁷

Cebriye'ye Reddiye

Basra halkı İmam Hasan'a (a.s) bir yazı ile başvurarak ondan cebir hususundaki görüşünü öğrenmek istediler. O da onlara şu cevabı verdi:

Allah'a, O'nun kazasına ve kaderine inanmayan kimse kâfir olur. Günahımı Rabbine yükleyen kimse ise facirdir. Allah'a ne zorlama altında itaat edilir ve ne üstün gelinerek asi olunur. Çünkü O, kullarına sunduğu her şeye malik olduğu gibi, verdiği her güce de kadirdir. Kullar eğer Allah'a itaat üzere hareket ederlerse, Allah onlar ile yaptıkları işler arasına girmez. Demek ki onları bu işlere O zorlamamıştır. Eğer Allah kullarını itaate zorlasaydı, onlardan sevabı düşürürdü. Nitekim eğer onları günahlara zorlasaydı, onlardan cezayı düşürürdü. Aynı şekilde eğer onları ihmal etseydi, kendi başlarına bıraksaydı, bu durum O'nun gücünde acizlik anlamına gelirdi. Fakat onlara yönelik, onlara saklı tuttuğu dileği, meşiyeti vardır. Eğer itaat üzere hareket ederlerse, onlara yönelik minnet koyar; yok eğer isyan üzere hareket ederlerse, yaptıkları kötülük aleyhlerine gerekçe olur.¹⁸

Allah'ın Sıfatları İle İlgili Açıklama

Adamın biri İmam Hasan'a (a.s) Allah'ın cevad/cömertlik sıfatının anlamını sordu. O da adama şu karşılığı verdi:

¹⁶ Biharu'l-Envar, 43/351

¹⁷ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/335

¹⁸ Resailu Cemrati'l-Arab, 2/25

...Eğer yaratıcıdan bir şey istersen, O, istediğini verse de vermese de cömerttir. Çünkü eğer Allah kuluna bir şey verirse, ona hak etmediği bir şeyi vermiş olur. Buna karşılık eğer istediği şeyi vermez ise, ona hak etmediği bir şeyi vermemiş olur.¹⁹

Ehl-İ Beyt'in Velayeti Üzerine

1- İmam Hasan (a.s), iki emanetin (Kur'ân ve Ehli Beyt) mahiyetini ve bunların her birinin birbirine karşı olan konumunu açıklamak üzere şöyle buyurdu:

...Kesin olarak bilin ki, sizler hidayetini niteliğini bilmedikçe takvayı bilemezsiniz. Kur'ân'a sırt çevirenleri tanımadıkça onun sağlam ipine/ahinde sarılamazsınız. Kitab'ı tahrif edenleri tanımadıkça onu hakkıyla okuyamazsınız. Bunları bildiğiniz zaman ancak bidatleri ve zorlamaları bilirsiniz, Allah'a yönelik iftiralara ve helâk olanların nasıl helâke düştüğünü görürsünüz. Bilmezler sakın sizi cahilliğe sürüklemesinler. Bu bilgiyi (Kur'ân ilmini, hakbatıl teşhisini), ehil olanlar nezdinde arayın. Çünkü sadece onlar, aydınlatıcı nurlar ve uyulmaya lââyik önderlerdir. İlim onlarla yaşar ve hayat kazanır, cehalet de onların vasıtasıyla yok olup ortadan kalkar. Onların hilimleri/yumuşak huylulukları ilimlerinden, hikmetli sözleri susmalarının değerinden ve zahirleri batınlarından haber verir size. Onlar hakka muhalif olmazlar ve hak üzerinde ihtilâfa düşmezler. Onlar hakkında Allah tarafından (geçmiş peygamberler hakkında cari olduğu gibi) bir (ilâhî) sünnet uygulanmış ve Allah'ın onlar için önceden verilmiş hükmü vardır. **“Bunda öğüt alacak olanlar için bir hatırlatma ve öğüt vardır.”**²⁰

2- Yine şöyle buyurmuştur:

Ey insanlar! Rabbinizden akıl öğrenin. “Yüce Allah Âdem'i, Nuh'u, İbrahim Oğulları'nı, İmran Oğulları'nı bütün insanlar üzerine önder olarak seçti. Bunlar birbirinden türemiş tek kuşaktır. Allah her şeyi iştir, her şeyi bilir.”²¹ Bizler Âdem'den türeyen bir zürriyet, Nuh'tan gelen bir aile, İbrahim'e dayanan bir seçkinler topluluğu, İsmail'den gelen bir soyun mensupları ve Muhammed'in (s.a.a) Ehl-i Beyti'yiz. Bizler sizin aranızda yükseltilmiş gök, düzleştirilmiş yeryüzü, ışık saçan güneş, yağmur kutsanmış ne doğuya ve ne batıya bakan zeytin ağacı gibiyiz. Peygamber, bu ağacın kökü, Ali dalı ve Allah'a yemin ederim ki, bizler de meyveleriyiz. Kim bu ağacın dallarından birine tutunursa, kurtulmuş olur. Kim de bu ağacın dallarından ayrı düşerse, ateşe yuvarlanır...²²

3- İmam Hasan (a.s) bir konuşmasında Allah'a hamd üsenadan sonra şöyle dedi:

Yüce Allah gönderdiği her peygamber için mutlaka bir nefis, bir kabile ve bir aile seçti. Muhammed'i hak üzere peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, biz Ehli Beyt'in hakkında kısıntı yapan kimsenin Allah amelini o kadarını eksiltir. Aleyhimizde

¹⁹ Mecmeu'l-Bahreyn: “Cud” maddesi.

²⁰ Hûd, 11. bk. Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/360, Tuhafu'l-Ukul'dan naklen.

²¹ Âl-i İmrân, 34

²² Celau'l-Uyun, 1/328

herhangi bir gelişme (üstünlük, yönetim) olunca, sonuç mutlaka lehimize neticelenir: **“Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra mutlaka öğreneceksiniz.”**²³

4- İmam Hasan (a.s) başka bir konuşmasında da şöyle buyurdu:

Biz kurtuluşa ermiş hizbullah, Resulullah'ın yakın akrabaları, onun tertemiz Ehl-i Beyt'i, arkasında bıraktığı iki önemli emanetten biriyiz. İki önemli emanetin ikincisi ise Allah'ın Kitabı'dır..

Buna göre bize itaat edin. Çünkü bize itaat etmek, Allah'a, Resulullah'a ve ululemre itaatle bir arada mütalâa edildiği (ve bu üç itaat yan yana bir arada zikredildiği) için farzdır...²⁴

5- İmam Hasan (a.s), bir konuşmasında kanun koyma felsefesinden ve hükümler ile Ehl-i Beyt velâyeti arasındaki bağlantıdan söz ederek şöyle buyurdu:

Eğer Muhammed (s.a.a) ile onun vasileri olmasaydı, sizler farzlardan hiçbirini bilmeyen şaşkınlık olurdu. Herhangi bir eve kapısı dışında başka bir tarafından girebilir misiniz?

İmam Hasan (s.a) dinin kemale kavuşturulduğunu ve ilâhî nimetin tamama erdirildiğini delilleri ile ispatladıktan, Allah'ın velilerinin haklarına, bu hakların yerine getirilmesinin hayatın esenliği ve gelişmesindeki fonksiyonuna değindikten ve gerçek cimrinin Peygamberimizin (s.a.a) akrabalarına karşı sevgiyi esirgeyen kimse olduğuna işaret ettikten sonra şöyle dedi:

Dedemin şöyle dediğini işittim: “Ben Allah'ın nurundan yaratıldım. Ehli Beyt'im ise benim nurundan yaratıldı. Ehli Beyt'imi sevenler de onların nurundan yaratıldı. Diğer insanlar ise insanlardan türetildi.”²⁵

Beklenen Mehdi'yi Müjdeleme

1- İmam Hasan (a.s), Muaviye ile barış antlaşmasını imzaladıktan sonra ziyaretine gelen bazı kimselerin Muaviye'ye biat etmesi sebebi ile kendisini kınamaları üzerine şöyle buyurdu:

Bilmiyor musunuz ki, bizden hiç kimse yok ki, zamanının zorbasına biat etme yükümlüğü omuzlarına bindirilmemiş olsun? Yalnız Meryem oğlu İsa Ruhullah'ın, arkasında namaz kılacağı İmam Kaim müstesna. Yüce Allah onun doğum tarihini gizleyecek ve şahsını görünmez kılacaktır. Ta ki, ortaya çıktığında hiç kimseye boyun eğme ve biat etme yükümlüğü altına girmemiş olsun.

Bu İmam, kardeşim Hüseyin'in dokuzuncu göbekten torunu ve cariyelerin önderinin oğlu olan bir şahsiyettir. Yüce Allah gaybet döneminde ömrünü uzatacak, ardından kudreti ile onu kırk yaşından küçük bir genç sıfatı ile çıkaracaktır...²⁶

²³ Sâd, 88; Murucu'z-Zeheb, 2/306

²⁴ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/363

²⁵ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/365, Yenâbiu'l-Mevedde'den naklen, 3/151

²⁶ Mu'cemu Ehadisi'l-İmami'l-Mehdi, 3/165

2 İmam Hasan (a.s), babasının Emevî hanedanı, onların bidatleri ve saldırgan politikaları konusundaki sözlerini naklederken, İmam Ali'nin (a.s) sözlerinin sonunda şöyle bu yurduğunu rivayet eder:

Sonunda yüce Allah bunalımlı bir dönemde ve insanların haberi olmaksızın ahir zamanda bir adam gönderir. Allah bu adamı melekleri ile destekler, taraftarlarını korur, mucizeleri ile kendisine yardım eder, onu bütün yeryüzü halkına egemen kılar. Öyle ki, herkes isteyerek veya istemeyerek itaat eder. O, yeryüzünü adalet, hakkaniyet, nur ve burhan ile doldurur. Yeryüzünün bütün ülkeleri ona boyun eğip itaat eder. Ona inanan hiçbir kâfir, onunla barış yapmayan hiçbir zorba ve bozguncu kalmaz. Egemenliği altında yırtıcı hayvanlar bile barış hâlinde yaşar, yeryüzü ürününü bol verir, gökyüzü bereketlerini yağdırır, onun için hazineler ortaya çıkar. Doğu ile batı arasında kırk yıl hüküm sürer.

Onun günlerine kavuşanlara ve sözlerini işitenlere ne mutlu!²⁷

Ahlâk ve Eğitim Üzerine

Cabir'in (r.a) naklettiğine göre, İmam Hasan (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ahlâkî erdemler on tanedir: Doğru sözlülük, gerçek yiğitlik (veya dürüstlük), dilenene vermek (el açan fakire yardımda bulunmak), iyi huyluluk, iyiliklere karşılık vermek, akrabayı gözetmek, komşuyu korumak, hakkı sahibine teslim etmek (hakşinaslık), misafiri güzel ağırlamak, bunların hepsinin başı olarak da hayâ.²⁸

İmam Hasan (a.s), babası Emirü'l-Müminin İmam Ali'nin (a.s) kendisine yönelttiği soruları cevaplandırırken bir dizi ahlâkî erdemleri tanımlamıştır ki, şimdi bu tariflerden bazı seçmeler sunuyoruz:

- Sağlamlık: Kötülüğü iyilikle savmak.
- Şeref: Akrabalarla iyi geçinmek (ve onlara iyilik etmek) ve suçlarının maddî cezasına katlanmak. (Başka bir rivayete göre de kardeşlerin onayını almak).²⁹
- Mertlik: Namuslu olmak ve kişinin malını doğru değerlendirmesi. (Başka bir rivayette de şöyle geçer: Kişinin dinî görevlerini düzgün yapması, malını doğru yönetmesi, selâmı yaygınlaştırması ve insanlara sevgi göstermesi).³⁰
- Cömertlik: Darlıkta ve bollukta vermek.
- Kardeşlik: Zorlukta ve kolaylıkta vefalı olmak.
- Ganimet: Takvaya rağbet etmek, dünyaya gönül bağlamamak.
- Hilim: Öfkeyi yenmek ve nefse hâkim olmak.

²⁷ Mu'cemu Ehadisi'l-İmami'l-Mehdi, 3/167

²⁸ Tarih-i Yâkubî, 2/206

²⁹ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/343

³⁰ Muaviye'nin ikinci sorusuna binaen verilen cevap, bk. Tarih-i Taberî, 202

- Zenginlik: Nefsin, Allah'ın ayırdığı paya az da olsa razı olması. Asıl zenginlik, gönül zenginliğidir.
- Kahramanlık: Savaşta direniş göstermek ve insanların en güçlüsüne karşı koyabilmek.
- Susmak: Ayıbı örtmek ve namusa süs olmak. Bunu yapan rahat içinde, onunla birlikte oturan da güven içindedir.³¹
- Ululuk: Darlıkta da olsa ihsanda bulunmak ve suçları affetmek.
- Akıl: Gözetilmesini (korunmasını) istediğin her şeyi kalbin korumasıdır. Ya da: Kalpte saklı olan her şeyi (kalbin sırlarını) korumak.³²
- Övmek: Güzel olanı yapıp, çirkin olanı terk etmek.
- Tedbirlilik/Sağlamlılık: Ağırbaşlı ve vakarlı olmak, yöneticilerle geçinmek ve insanların kötüsü ile insanlardan sakınmak.
- Kerem: İstmeden önce vermek, iyi şekilde bağışta bulunmak ve kıtlıkta yemek yedirmek.³³
- Yiğitlik: Komşuyu himaye etmek, savaşta (belâ, musibet ve hoşa gitmeyen durum karşısında) savunma yapmak, direnmek ve zorluklar karşısında sabretmek.³⁴

İmam Hasan (a.s), babasının kötü ahlâk örnekleri ile ilgili başka bir soru gurubunu, ayrıntılı ve zorlamasız şekilde cevaplandırmıştı. Bu cevaplardan bazı seçmeler sunuyoruz:

- Alçaklık: Aza göz dikmek ve değersiz şeyleri esirgemek.
- Şerefsizlik: Kişinin kendisini (veya malını) koruyup eşini (ırzını) harcaması.³⁵
- Cimrilik: Elindeki malı değerli, iyilik için yaptığın harcamayı kayıp görmen.
- Korkaklık: Dosta karşı cesur olmak, düşmandan çekinmek.
- Fakirlik: Nefsin her şeye yönelik doyumsuzluğu, her şeye göz dikmesi.
- Külfet (Kişinin kendisi için zorluk çıkarması): Kendisini ilgilendirmeyen konuda konuşmak.
- Ahmaklık: İmamına karşı gelmen, ona karşı sesini yükseltmen.
- Sefihlik/Akılsızlık: Alçaklara uymak ve sapıklarla arkadaş olmak.
- Gaflet: Mescidi terk etmek, bozgunculara itaat etmek.
- Mahrumiyet: Sana sunulduğu hâlde nasibini bırakman.³⁶
- En kötü insan: Geçiminde hiç kimsenin ortak olmadığı (başkalarının geçimini sağlamayan) kimse.³⁷

³¹ el-İmamı'l-Müçteba, Hasan Mustafavî, 245

³² Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/343

³³ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/344, 345

³⁴ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/344, 345

³⁵ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/341. Başka bir kaynağa göre alçaklığı ve şerefsizliği: "Haklar ile ilgili olarak kızmayan ve nimete karşı şük-retmeyen kişi" şeklinde tarif etmiştir.

³⁶ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/341-344, Tarih-i İbn Kesir'den naklen, 8/39

³⁷ Tarihu'l-Yakubî, 2/202

İmam Hasan (a.s), temel ahlâkî cürümler, başlıca rezillikler hakkında şöyle buyurmuştur:

İnsanın helâk olması şu üç şeydedir: Kibir, hırs, kıskançlık.

Kibir: Dinin mahvolması onunladır, İblis onun sebebi ile lânetlendi.

Hırs: Nefsin düşmanıdır. Onun sebebi ile Âdem cennetten çıkarıldı.

Kıskançlık: Kötülüğün habercisidir. Habil'in Kabil'i öldürmesine o sebep oldu.³⁸

Hikmetli Öğütler Üzerine

1- İmam Hasan (a.s), takvanın tarifi ve buna yönelik teşvik üzerine şöyle buyurdu:

Allah sizi boşuna yaratmadı ve sizi başıboş, kendi başınıza bırakacak da değildir. Eccellerinizi yazdı, her akıl sahibinin derecesini bilmesi, kendisi için takdir edilen şeyin mutlaka eline geçeceğini ve eline geçmeyen şeyin eline geçmesinin zaten söz konusu olmadığını kavranması için geçim kaynaklarınızı aranızda bölüştürdü. Dünyalık geçiminizi üstlendi ve sizin kendinizi O'na kulluk etmeye vermenize zemin hazırladı. Sizi şükretmeye teşvik etti. O'nu zikretmeyi üzerinize farz kıldı. Size takvayı tavsiye etti. Takvayı rızasının/hoşnutluğunun son noktası saydı. Takva her tövbenin kapısı ve her hikmetin başı ve her amelin şerefidir. Kurtuluşa eren takva sahipleri, ancak takva sayesinde kurtuldular. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: **“Şüphesiz ki, takva sahipleri için kurtuluş vardır.”**³⁹ Yine buyuruyor ki: **“Allah, takva sahiplerini kurtuluşlarına sebep olan şeyle korur. Onlara kötülük dokunmaz ve onlar üzülmezler.”**⁴⁰

Ey Allah'ın kullan! Allah'tan korkup sakının ve bilin ki, kim Allah'tan korkup sakınırsa, Allah kendisine fitnelerden çıkış yolu gösterir, onu işinde doğru istikamete yöneltir, kemale ermesini sağlar, delilini (sağlam, açık ve) galip kılar, yüzünü ak eder ve Allah'ın kendilerine nimet sunduğu peygamberler, sıdıklar (doğrular), şehitler ve salihler ile beraber isteklerini yerine getirir; ne iyi arkadaşlardır onlar!⁴¹

2- Bir defasında zengin bir adam İmam Hasan'a (a.s) geldi ve “Ey Resulullah'ın oğlu, ben ölümden korkuyorum.” dedi. İmam (a.s) ona şu cevabı verdi:

Bunun sebebi şu ki, sen malını arkada bıraktın. Eğer onu önden gönderseydin, ona kavuşmak seni sevindirirdi.⁴²

3- İmam Hasan (a.s), rızık arama ile ilgili olarak şöyle buyurdu:

Rızık arama peşinde üstün gelme amaçlı bir mücadeleye girişme. Aynı zamanda kadere, teslimiyetçi bir yanılı yüklenme. Çünkü fazlayı istemek sünnettendir, kazançta aza kanaat

³⁸ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/345, Nuru'l-Ebsar'dan naklen, 110

³⁹ Nebe, 31

⁴⁰ Zümer, 61

⁴¹ Tuhefu'l-Ukul, 55

⁴² Tarihu'l-Yakubî, 2/202

etmek, açgözlü olmamak ise iffettendir. Ne iffet rızkı geriye iter ve ne hırs fazlayı getirir. Çünkü rızklar bölüştürülmüştür ve hırsı kullanmak, günahları kullanmaktır (ihtirasa dayanan bir hareket günahtır).⁴³

4- Mescitlere bağlılığı ve sürekli gidip gelmeyi teşvik etmekle ilgili olarak şöyle buyurdu:

Mescide devamlı gidip gelen insan şu sekiz hasleti kazanır: (Faydalanacağı) sağlam bir ayet/ alâmet, yararlı olacak bir kardeş, yeni bir bilgi, beklenen/umulan bir rahmet, hidayete erdiren veya alçaklıktan men eden bir söz, utanç veya korku sebebi ile günahları terk etmek.⁴⁴

5- İmam Hasan (a.s) siyaseti kapsamlı ve eksiksiz bir şekilde tarif etmek üzere şöyle buyurdu:

Siyaset; Allah'ın haklarını, yaşayanların haklarını ve ölülerin haklarını gözetmendir:

Allah'ın hakları, onun istediklerini yerine getirip yasakladıklarından kaçınmaktır.

Yaşayanların haklarına gelince, kardeşlerine karşı görevlerini yerine getirmen, mensubu olduğun ümmete hizmet etmekten geri kalmaman, veliyyi emr/ yönetici ümmetine karşı samimi davrandığı oranda ona samimiyetle bağlılık göstermen ve doğru yoldan saptığı zaman yüzüne karşı şikâyet içerikli sesini yükseltmemdir.

Ölülerin hakları ise onların iyi taraflarını anman, kötülüklerine göz yummandır. Çünkü onların kendilerini hesaba çekecek Rableri vardır.⁴⁵

Şimdi de İmam Hasan'ın (a.s) kısa hikmetli sözlerinden ve kıymetli özlü buyruklarından bazı örnekler sunuyoruz:

- Kim ibadet etmek isterse, onun için temizlenmelidir. Ona lâıyk olacak arınmışlığa kavuşur.
- Musibetler, ödülün anahtarlarıdır.
- Nimet bir sınavdır. Eğer şükredersen hazine, yok eğer nankörlük edersen ceza olur.
- Kötü ahlâk, musibetten daha ağır bir derttir.
- Yolculuğun uzunluğunu düşünen kimse ona hazırlık yapar.
- Utanmak, cehennem ateşinden daha hafiftir.
- En hayırlı mal, ırzın korunmasına vasıta olan maldır.
- Fırsat çabuk kaçır ve ağır ağır geri döner.
- Sorumlu (veya kendisinden bir şey istenen kişi) söz verinceye kadar hür, fakat söz verince sözünü yerine getirinceye kadar verdiği sözün tutsağıdır.
- Ölüm dünyaya galip gelmiştir. Bu yüzden dünyadan isteyip de elde edemediğin şeyi hiç aklından geçmemiş gibi say.
- Bir isteğin yerine gelmemesi, onu lâıyk olmayan birinden istemekten daha hayırlıdır.

⁴³ Tuhefu'l-Ukul, 55

⁴⁴ Uyunu'l-Ahbar, İbn Kuteybe, 3/3

⁴⁵ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/351

Fıkıh ve Şer'î Hükümler Üzerine

1- Asım b. Damura şöyle diyor:

Bir defasında, İmam Hasan (a.s) ile birlikte Fırat nehri kenarında yürüyorduk. Vakit ikinci sonrası idi ve biz oruçlu idik. Fırat, kumlar üzerinden akıyordu. Su berrak idi ve biz de susamıştık. İmam Hasan (a.s): “Eğer üzerimde izarım (uzun gömleğim) olsaydı, suya girerdim.” dedi. Kendisine: “Ben kendi izarımı sana vereyim.” karşılığını verince, İmam: “Peki, o zaman sen ne giyeceksin?” diye sordu. “Olduğum gibi suya girerim.” deyince, bana şunları söyledi: “İstemediğim şey budur. Çünkü Resulullah'ın (s.a.a) şöyle söylediğini işittim: Evlerin nasıl sakinleri, varsa suların meleklerden sakinleri vardır. Onlardan utanın, çekinin ve onlara saygı gösterin. Suya girdiğiniz zaman mutlaka izarlı olarak girin.”⁴⁶

2- İmam Hasan (a.s) şöyle buyurmuştur:

Resulullah (s.a.a) Ramazan ve Kurban bayramlarında bulabildiğimiz en güzel elbiseleri giymemizi, bulabildiğimiz en hoş kokuları sürmemizi, inekte yedi hisseli ve deve de on hisseli⁴⁷ olmak üzere bulabildiğimiz en temiz kurbanlığı kesmemizi, sükkûnet ve vakarlı bir ifade ile yüksek sesle tekbir getirmemizi emretti.⁴⁸

3- İmam Hasan (a.s) buyurmuştur:

Resulullah (s.a.a) bana vitir namazında şu kunut duasını okumamı öğretti: “Ey Rabbim, beni hidayete erdirdiklerin arasında hidayete erdir. Bana afiyet bağışladıkların arasında afiyet ver. Dost edindiklerin arasında beni de dost edin. Verdiğin şeyleri benim için bereketli kıl. Kaza ve kaderinin kötülüklerinden beni koru. Çünkü hüküm veren sensin ve sana karşı hüküm verilemez. Senin dost edindiğin kimseler asla zillete düşmez. Ey Rab-bimiz, sen yüce ve ulusun.”⁴⁹

4- İmam Hasan (a.s) şöyle buyurdu:

Nafileler farzlara zarar verdiklerinde, onları terk edin.⁵⁰

5- İmam Hasan (a.s) buyurdu ki:

Boşama, ancak nikâhtan sonra olabilir.⁵¹

⁴⁶ Ricalu İsfahan, 1/331

⁴⁷ [Bu hüküm farz olmayan kurbanlıklar içindir; buna göre kesilen kurbanlık inek ise yedi kişiden fazlasının ve deve ise on kişiden fazlasının onda ortak olmaması müstehaptır. Ama hac amellerini yeri-ne getiren kişinin tek başına bir kurbanlık kesmesi gerekir; Caferî Mez-hebi'ne göre farz olan bu kurbanlıkta başka biriyle ortak olamaz.]

⁴⁸ Müstedreku'l-Hakim, 3/230

⁴⁹ et-Tehzib, İbn Asakir, 4/199

⁵⁰ Hayatu'l-İmami'l-Hasan, 1/368

⁵¹ Sünen-i Beyhakî, 7/320

İmam Hasan'ın Duaları

İmam Hasan'a ait birçok dua ve yazarış vardır. Bunlar İmam'ın Allah ile ilişkisinin, O'na bağlılığının, her şeyden kopup kendini O'na adadığının yüksek derecesini gösteriyor. Şimdi bunların bazı örneklerini sunuyoruz:

1- İmam Hasan (a.s) aşağıdaki duayı sürekli namazın kunutunda okurdu. Bu duayı ederken, yüce Allah önünde duyduğu huşu ve ürpertinin somut belirtileri üzerinde görüldü. Duanın metni şöyledir:

Ey heybeti ile mazlumum muzaffer olduğu ve desteği ile yaralının korunduğu Allah! Senin dileğin uygulamaya geçti, sözün tamama erdi. Sen her şeye kadirsin, yaptıklarından haberdarsın. Ey bütün gayblerin hazırı, sırları bilen ve her sıkışanın sığınağı! Sende bütün kavramlar şaşkınlığa düşmüş, önünde tüm ilimler kesilmiştir. Sen hayy ve kayyum (yaratıklarının koruyup yöneticisi) olan Allah'sın. Sen bildiğin şeyleri görüyor, onlar hakkında (yaptıklarında) hikmet sahibisin ve onlar karşısında halîmsin. Sen onların keşfine kadir olan ve onları önleme hususunda yardım etmekte sıkıntıya düşmeyensin. Her şeyin kaynağı senin meşiyetin olduğu gibi, dönüşü de sanadır. Her kavmin akitle-rini, kalbî hedeflerini açıkladın ve diğerlerinin sırlarını gizledin. Hükmettiğini yürüttün, senin için kaçması söz konusu olmayanı erteledin. Helak olan, bilinçli şekilde helak olsun ve hayatta kalan da bilinçli bir şekilde hayatta kalsın diye, gayp âleminde akıllara bazı sorumluluklar yükledin. Sen her şeyi işiten, her şeyi bilen, tek olan ve her şeyi görensın. Sen yardımı istenen Allah'sın. Tevekkül sanadır. Sen dost edindiklerinin koruyucususun. Bütün işler sana aittir. Tepkileri görüyor, kargaşaları biliyorsun. Fesat ehlinin görevden kaçmalarını, kısa vadeli ve geçici arzulara kapılmalarını, akıbetlerinin kaynar suda debelenmek olmasına zemin hazırlamalarını, mücadeleden kaçanların kaçmalarını, dinden dönenlerin dönmelerini... benim yardımcılarından yoksun kalmamı ve destekten yana tek başıma kalmışlığımı görüyorsun. Yalnız sana sığınıyor, senin ipine sarlıyor ve sadece sana tevekkül ediyorum.

Allah'ım! Kesin olarak biliyorsun ki, ben kılıcım körelip de tek başıma kalıncaya kadar ne gayretimi esirgedim ve ne gücüme engel oldum. Şi'ilerin kanlarını saldırganlar karşısında korumak ve zorbalığı durdurmak için benden öncekilerin yolunu izledim. Velilerimin korudukları ahiret ve dünya duyarlıklarımın bekçisi oldum. Senin desteğin gelinceye kadar onların soğukkanlılıkları gibi soğukkanlı oldum, onların düzenlilikleri gibi düzen benimsedim, onların yolunu yol edindim, onların yöntemini yöntem edindim. Ve sen hakkın destekleyicisi, yardım edicisisin. Her ne kadar vade beklenenden geç ve düşmanları yok etme vakti uzak olsa da (senin desteğine ümitle bağlıyım). Allah'ım! Muhammed'e ve onun Ehl-i Beyti'ne rahmet ihsan eyle. Zafere ulaştıracağın hak ile, zalimlerin yakasına yapışacağı ile ve ortaya çıkaracağı ilim ile o zalimleri sonsuz azaba çarpılanlara kat, gözlerini doğruluktan yana kör eyle, nefsanî hazlarının karanlıklarında ilerlemelerini sağla ki, gaflet içinde yakalansınlar, uykudayken baskına uğrasınlar. Hiç şüphesiz sen kerem sahibi ve her şeyi bilensin.⁵²

⁵² Muhecu'd-Daavat, s.47

İmam'ın (a.s) duasının son cümlelerinde, Emevî iktidarından çektiği müthiş acıların somut izleri görülüyor. Burada, bu iktidarın, onun ve Peygamberimizin (s.a.a) dokunulmazlıklarını çiğnemesi karşısında yüce Allah'ın güçlü ve üstün bir hamle ile onların yakalarına yapışması, onları cezalandırması için dua ediyor.

2- İmam Hasan (a.s), şimdi sunacağımız bu duayı, kendisine zulmedenlere, ona saldıranlara karşı seslendirerek yüce Allah'tan onların kendine yönelik kötülüklerini önlemesini ve kendisini onlara üstün getirmesini talep ediyordu:

Allah'ım! Ey iki deniz arasına perde, arakesit ve geçilmez engel koyan! Ey güç ve otorite sahibi! Ey konumu yüce olan! Nasıl korkarım ki, emelim sensin. Nasıl zulme mahkûm olurum ki, sana dayanıyorum. Beni kendi örtün ile düşmanlarından sakla. Emrinle beni düşmanlarım karşısında üstün getir. Desteğinle beni güçlendir. Sana sığınmıyorum. İltica sana doğrudur. Bu durumumdan bana çıkış ve açılım nasip eyle. Ey Haremi Şerif ehlini Ashabı Fil'den kurtaran, onların üzerine pişirilmiş balçıktan dökülmüş taşlar atan Ebabil kuşları gönderen! Bana düşman kesilenlere ağır ceza okları at.

Allah'ım! Senden bütün dertlerden şifa, düşmanlara karşı yardım, sevdiğine ve razı olduğuna muvaffakiyet isterim. Ey göklerin, yeryüzünün, bu ikisinin arasının ve yeraltının ilâhı! Senden şifa diler, senden afiyet ister ve yalnız sana tevekkül ederim. **İlerde Allah onlara yetecektir. O her şeyi işitir ve her şeyi bilir.**⁵³

⁵³ Muhecu'd-Daavat, s. 297